

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף סג

אמר רב יהודה שקיטנא: יש עוף הנקרא 'שקיטנא' שיש בו שני מינים. 'אריכי שקי וסומקי' = אם יש לו רגלים ארוכות וגוף אדום, הוא מותר באכילה. וסימן לדבר עוף הנקרא 'מורזמא' (= עוף זה היה ידוע להם שהוא כשר, ורגליו ארוכות וגופו אדום). אבל 'גוצי וסומקי' = אם יש לו רגליים קטנות וגוף אדום, הוא אסור באכילה. וסימן לדבר 'ננוס פסול' = דין זה נאמר בכהן שיש בו מום. אחד מהמומים הפוסלים כהנים הוא ננס (וגם השקיטנא שרגליו קצרות הוא דומה לננס). ואם 'אריכי שקי וירוקי' = רגליו ארוכות וגופו ירוק, הוא אסור. וסימן לדבר 'ירוקין פסולין' = עוף שנפל לתוך האש בודקים את המעיים שלו ואם נשתנה צבעם לירוק הוא טריפה.

אמר רב יהודה: "שֶׁלֶךְ" זה השולה דגים מן הים. "דוכיפת" שהודו כפות = הכרבולת שלו עבה ונדמה כאילו היא מקופלת לתוך הראש.

תניא נמי הכי. דוכיפת שהודו כפות. וזהו שהביא שמיר לבית המקדש: שלמה המלך השתמש בו להביא את תולעת השמיר לבית המקדש כדי לחתוך את האבנים.

ר' יוחנן כי הוה חזי: כשהוא היה רואה 'שלך' הוא היה אומר "משפטיך תהום רבה" כי ה'שלך' הוא השליח של הקב"ה להמית את הדגים שצריכים למות כשהוא אוכל אותם. וכשהיה רואה נמלה הוא היה אומר "צדקתך כהררי אל" כי המזונות שלה מצויים לה בכל מקום בלי טורח.

אמר אמימר: עופות ה'לקני' וה'בטני' מותרים באכילה. אבל 'שקנאי' ו'בטנאי' במקום שנהגו לאכול אותם אוכלין, ובמקום שנהגו שלא לאכול אין אוכלין. קושיא: **אטו במנהגא תליא מילתא?** האם הדבר תלוי במנהג? תירוץ: **אין, ולא קשיא וכו':** ל'שקנאי' ו'בטנאי' יש סימן טהרה אחד. ולכן במקום שמצויים פרס ועזניה אסור לאוכל אותם מחשש שמא הם בני אותו המין. אבל במקום שלא מצויים פרס ועזניה

מותר לאכול אותם, כי הם בודאי מין אחר. ובהכרח שהם טהורים, כי רק פרס ועוזניה הם עוף טמא שיש לו סימן טהרה אחד.

אמר אביי: 'קואי' ו'קקואי' אסורים באכילה, 'קקואתא' מותרת. אבל בארץ ישראל נותנים מלקות למי שאוכל אותה, והם קוראים לה 'תחוותא'.

ת"ר תנשמת: בתורה מוזכרת 'תנשמת' פעמיים, אחד בעופות הטמאים ואחד בשרצים הטמאים. הברייתא אומרת שהתנשמת המוזכרת בעופות היא ה'באות' (= המאוסה) שבעופות. שואלת הברייתא - אתה אומר שהיא 'באות' שבעופות, אך אולי היא 'באות' שבשרצים? ומשיבה - צא ולמד מ'ג מדות שהתורה נדרשת בהן, ואחת מהמידות היא 'דבר הלמד מענינו'. במה הכתוב מדבר? בעופות, ולכן גם התנשמת הזו היא עוף.

תניא נמי גבי שרצים כהאי גוונא: ויש ברייתא דומה לענין שרצים. הברייתא אומרת שהתנשמת המוזכרת בשרצים היא 'באות' שבשרצים. שואלת הברייתא - אולי זה באות שבעופות? ומשיבה - לומדים מ'דבר הלמד מענינו'. במה הכתוב מדבר? בשרצים, ולכן אף התנשמת הזו היא אחד מהשרצים!

אמר אביי - 'באות' שבעופות 'קיפוף', 'באות' שבשרצים 'קורפדאי'.

אמר רב יהודה 'קאת' זו הקוק. 'רחם' זו שרקרק.

א"ר יוחנן למה נקרא שמו 'רחם'? כי כאשר בא עוף ה'רחם', באים 'רחמים' לעולם, דהיינו יורד גשם. אמר רב ביבי בר אביי, וזאת כאשר הרחם יושב על איזה דבר ומצפץ כאילו הוא אומר 'שרקרק'. ומקובלנו שאם הוא יושב על הקרקע ומצפץ בא המשיח. שנאמר "אשרקה להם ואקבצם".

קושיא: א"ל רב אדא בר שימי למר בר רב אידאי: והרי היה 'רחם' שישב בין תלמי החרישה ושרק ונפלה אבן גלל מהמרום וקרעה את מוחו. **תירוץ:** **אמר ליה - ההוא בידא הוה:** הוא היה שקרן, ולכן הוא קיבל עונש מהשמיים.

תנו רבנן עורב: נאמר "את כל עורב למינו". "עורב" זה עורב. **את כל עורב** להביא עורב העמקי. "למינו" להביא עורב הבא בראשי יונים.

אמר מר "עורב זה עורב": הגמרא מבארת את הברייתא. קושיא: **אטו קמן קאי?** וכי התנא החזיק את העורב בידו ואמר 'זה עורב'? כלומר מכיון שיש לנו כמה סוגים של עורב, היה התנא צריך לומר על איזה סוג הוא מתכוון. תירוץ: **אלא אימא:** יש לגרוס בברייתא 'זה עורב אוכמא' = שחור, וכמו שכתוב "קווצותיו תלתלים שחורות כעורב".

'עורב העמקי' הוא 'חיוורא' = לבן, וכמו שכתוב בנגעים "ומראהו עמוק מן העור" והיינו שהנגע הוא בצבע לבן ולכן הוא נראה 'עמוק' מהעור, כמו מראה של השמש על הארץ שנראית עמוקה מהצל.

'עורב הבא בראשי יונים' ביאר רב פפא אל תחשוב שהעורב מגיע לפני היונים, אלא הראש שלו דומה לראש של יונה.

תנו רבנן. "הנץ" זה הנץ. "למינהו" להביא את 'בר חיריא'. מאי בר חיריא? אמר אביי 'שורינקא'.

אמר רב יהודה 'החסידה' זו 'דיה לבנה', למה נקרא שמה 'חסידה'? שעושה חסידות עם חברותיה: כי היא מחלקת את המזונות שלה לחברותיה.

"האנפה" זו 'דיה רגזנית', למה נקרא שמה 'אנפה'? שמנאפת עם חברותיה: כלומר מתרגזת עליהם.

*

אמר רב חנן בר רב חסדא ... אמר רב - עשרים וארבעה עופות טמאין הן.

אמר ליה רב חנן בר רב חסדא לרב חסדא: היכן הם כתובים? אם בחומש ויקרא? הרי שם כתובים רק עשרים מינים טמאים. ואם ב'משנה תורה' (= חומש דברים) הא שם כתובים רק עשרים ואחד?

וכי תימא: ואם תרצה לומר ש'דאה' הכתובה בויקרא ולא בדברים, צריך להוסיף אותה על הכתוב בדברים, אם כן הגעת לעשרים ושניים ועדיין חסרים לך שניים!

אמר ליה - הכי אמר אבוה דאמך משמיה דרב: נאמר "למינה", "למינה", "למינו", "למינהו". הרי כאן ארבע מינים נוספים. קושיא: **אי הכי עשרין ושית הוו:** אם כן הגענו לעשרים ושש! תירוץ: **אמר אביי:** 'דאה' ו'ראה' אחת היא. כי אל תחשוב

שהם שני מינים, שהרי התורה חוזרת על הבעלי חיים הטמאים בחומש דברים כדי להוסיף על הכתוב בחומש ויקרא (כדלהלן). ואם כן מדוע בחומש ויקרא כתוב 'דאה' ואילו בחומש דברים כתוב 'ראה' ולא 'דאה'? אלא בהכרח ש'ראה' ו'דאה' זו אותה אחת. (והסיבה שהתורה כתבה את שני השמות שלה, כדי שלא יבוא מישהו ויטען שזה מין אחר המותר באכילה. בדומה לדברי רבי שויבאו בסמוך).

קושיא: ואכתי כ"ה הו: הורדנו רק עוף אחד, ועדיין נשארנו עם עשרים וחמש במקום עשרים וארבע. תירוץ: **אמר אביי:** כשם ש'ראה' ו'דאה' זו אותה אחת, כך גם 'איה' ו'דיה' זו אותה אחת. כי אם תאמר שהם שני עופות שונים, הרי חומש דברים בא להוסיף כאמור, ואם כן מדוע בויקרא כותבת התורה "למינה" על איה ("ואת האיה למינה"), ואילו בדברים כותבת התורה "למינה" על דיה ("והדיה למינה"). אלא בהכרח ש'איה' ו'דיה' אחת היא.

קושיא: וכי מאחר שאיה ודיה אחת היא, למה ליה למיכתב איה ודיה? תירוץ: **כדתניא רבי אומר וכו':** מספיק היה לי לקרוא לה 'איה', ומדוע נאמר גם 'דיה'? והתשובה כדי שלא לתת פתחון פה למי שרוצה לחלוק עליך ולהכשיר אותה בטענה שהיא מין אחר. ולכן פרטה התורה את שני השמות שלה.

קעת הגמ' מקשה על רב חסדא בשם רב שאמר שיש רק עשרים וארבעה מיני עופות טמאים, ודאה וראה נחשבים כעוף אחד, וכן איה ודיה נחשבים כעוף אחד.

קושיא: מיתבי: למדנו בכרייתא - למה חזרה התורה וכתבה בפרשת ראה את איסור אכילת הבהמות הטמאות והעופות הטמאים, והרי הם כבר נכתבו בפרשת שמיני? אלא התורה חזרה וכתבה בבהמה מפני השסועה שהיא בריה בפני עצמה, שיש לה שני גבין ושני שדראות, וכפי שהתבאר לעיל, ובעופות התורה חזרה וכתבה מפני הראה, שלא הוזכרה בפרשת שמיני.

מאי לאו: לכאורה כשם שלגבי בהמה התורה חזרה וכתבה כדי להוסיף את השסועה שלא הוזכרה קודם לכן בפרשת שמיני, כך לגבי עופות היא באה להוסיף עוף חדש שלא הוזכר בפרשת שמיני. על פי זה משמע שדאה הם וראה שני מיני עופות, ולכן התורה חזרה והוסיפה עוף חדש ששמו 'ראה' ללמדנו שגם הוא אסור.

דחייה: **מאי שנא התם**: אם דיה אינה איה, א"כ מדוע בספר ויקרא נאמר "למינה" על איה (= "אֵת הָאִיָּה לְמִינָה"), ואילו בספר דברים נאמר "למינה" על דיה (= "וְהִרְאָה וְאֵת הָאִיָּה וְהִדְיָה לְמִינָה"), והרי ספר דברים בא להוסיף ולא לגרוע, ומדוע גרעה התורה ולא כתבה גם בספר דברים "למינה" על איה?!

אלא שמע מינה: אלא משמע שרבי אבהו סובר שדאה וראה ודיה ואיה הם כולם מין אחד (= ומה שנאמר בספר דברים "למינהו" על דיה, זה מה שנאמר בספר ויקרא "למינהו" על איה), והוא סובר שיש רק 23 עופות טמאים, והוא חולק בזה על רב שאמר שיש 24 עופות טמאים!

*

תניא, איסי בן יהודה אומר, מאה עופות טמאין יש במזרח, וכולן מין איה הן.

תני אבימי בריה דרבי אבהו: יש 700 מיני דגים טמאים.

וח' מאות מיני חגבים: ויש 800 מיני חגבים טמאים.

ולעופות אין מספר: ו'אין מספר' לכמות העופות הטמאים שיש (= מספרם גדול מאוד).

קושיא: **עופות כ"ד הוו**: והרי אמרנו לעיל שיש רק 24 מיני עופות טמאים?!

תירוץ: **אלא ולעופות טהורים אין מספר.**

*

תניא, רבי אומר, גלוי וידוע לפני הקב"ה שיש יותר בהמות טמאות מבהמות טהורות, ולכן מנה הכתוב רק את הבהמות הטהורות, כדי לא להאריך, ושאר הבהמות שלא מנה אותם הכתוב טמאות. ולגבי עופות הוא מנה רק את הטמאים, שהם מועטים מהטהורים, ושאר העופות שלא מנה אותם הכתוב טהורים.

קושיא: **מאי קא משמע לן?** מה רבי בא להשמיע לנו בזה? והרי פשוט שאם היו עוד בהמות טהורות או עופות טמאים התורה היתה מונה אותם.

תירוץ: כדרכ הונא אמר רב, ואמרי לה אמר רב הונא אמר רב משום רבי מאיר: רבי בא להשמיע לנו שלעולם ישנה אדם לתלמידו בדרך קצרה, ולכן מנתה התורה את הבהמות הטהורות והעופות הטמאים שהן המועטים.

*

אמר רבי יצחק, עוף טהור נאכל במסורת: שאם הוא זוכר אדם כשר שאכלו, או שמסר לו רבו שעוף זה טהור, הוא יכול לסמוך עליו ולאכול את העוף.

מוסיף רבי יצחק, וכן נאמן הצייד לומר עוף זה טהור מסר לי רבי. א"ר יוחנן, והוא שבקי בהן ובשמותיהן: וזה רק בתנאי שרבו מכיר את כל המינים של העופות הטמאים, וכן מכיר את שמותיהם.

בעי ר' זירא: האם כוונת רבי יצחק (= נאמן הצייד לומר עוף זה טהור מסר לי רבי) שרבו החכם (= תלמיד חכם) מסר לו שעוף זה טהור, או שכוונתו שרבו הצייד (= שלימד אותו את מלאכת הצייד) מסר לו?

ת"ש: תפשוט את הספק מדברי רבי יוחנן שאמר 'והוא שבקי בהן ובשמותיהן', שאם מדובר ברבו הצייד, מובן שהוא בקי בהם ובשמותיהם, אבל אם מדובר ברבו חכם, אמנם הוא מכיר את שמותיהם, אבל מהיכן הוא מכיר את העופות בעצמם, ומיכן הוא יכול לדעת שאין איזה עוף אחד שדומה לאחד ממיני העופות הטמאים, אלא בהכרח שמדובר ברבו הצייד.

*